

Fattigforsørgelse i Vestervig

Af H. A. RIIS-OLESEN

MAN kan jo som kristen ikke se på, at mennesker lider nød, sagde man efter reformationen, da kongen overtog de katolske hospitaler og skulle sætte noget i stedet. Men der skulle gå flere hundrede år, inden man lærte af munkenes opofrelse - eller har man nogensinde lært det? Vejen frem var tornet og bugtede sig langs snørklede cirkulærer og stive traditioner - men fremad gik det dog.

Den første forordning udkom i julen 1587, hvori præsterne blev befalet at skulle optegne alle de arme og nødtørftige folk, og siden af prædikestolen formane deres sognefolk at føde og underholde med mad og drikke til nødtørftighed så mange fattige folk, som fandtes i sognet og på klare register var optegnede. Viste sognefolket sig forsømmelig, skulle de af lensmanden tiltales og straffes. Sognepræsten skulle sørge for, at de som gik omkring for at bede om almisse fik et tegn, som blev bundet på brystet med tre bogstaver af sognekirkens navn. På den måde kunne man kontrollere, at de forblev i sognet. Kom de uden for sognet, mistede de retten til at tigge eller blev sat i nærmeste fæstning, som det hed. Det samme blev gentaget i forordn. af 1708, hvorefter sognepræster med tre eller fire af de "vittigste og bedste" sognemænd skulle udarbejde en specifikation over sognets fattige. Og nu skulle sognemændene *høres* om hvad de "godvilligen" ville give til de fattige helst i "ædende vare". Var det ikke nok, skulle de ansættes til en vis ydelse. Ordningen var sådan set god nok, idet der udvalgte "visse mænd", som skulle levere varerne hos de fattige. Hvis en mand ikke afleverede, hvad han skulle, blev hans navn oplæst på prædikestolen. Hvad man ville betænke de ulykkelige med udover det ansatte eller tilbudte, kunne lægges i de fattiges bøsse i kirken. Landet har også på den tid været overfyldt med omløbere, således at der af fattigkassen kunne udredes beløb til befordring af disse til deres hjemsted. Dog skulle der forinden være afholdt forhør, først af sognefogeden og siden af herredsfogeden. En undtagelse fra reglerne var dem, der fik skade af ildebrand, skibbrud og kvægst. De skulle hos sognepræsten have et bevisningsbrev, der i et år gav dem tilladelse til at omvandre på omgang hos sognets befolkning. På grund af forsikringsvæsenets utilstrækkelige udvikling holdt denne skik sig langt ind i det 19. århundrede. Det siges i en forordning af 23. august 1745, at mange brandlidte bønder vænnedes til tiggerstaven og derved blev uskikkede til arbejdet. Men lovgivningen og udviklingen fremmede desværre denne tiggergang.

Det var i grunden Struensee, der klart så dette, og selv om han ikke fik gjort meget ved det, blev grunden lagt og Guldberg tog det op sammen med den unge kronprins, senere Frederik den 6., idet han nedsatte en fattigkommission, som resulterede i reglementet af 5. juli 1803, hvori det påbydes at nedsætte fattigkommissioner i hvert pastorat. Den skulle føres en protokol, og fattigprotokollen for Vestervig-Agger 1804 med Christian den 7.'s navnetræk er bevaret. Fra denne interessante protokol stammer de følgende oplysninger.

30. juli 1803 samledes Vestervig-Agger fattigkommission til sit første møde. Foruden

sognepræsten, P. Chr. Bendix, deltog herredsfoged, politimester Høyer, Vestergaard i Visby sogn, samt største lodsejer, løjtnant Svinth, Vestervig kloster og desuden gode sognemænd som Isach Preetzmann, Gl. Sejersbøl, Peder Teglbrænder, Teglgården, samt som repræsentant for Agger sogneråd Jens Iversen, Øster Agger, og Jeppe Pedersen, Røn.

Det vedtoges, at den tilfældighed, der har været ved tildelingen af almisser, skulle ophøre, og at de som mente sig almisseberettigede, måtte møde for fattigkommissionen for at fremføre deres ønsker, idet kvartalsmøder med hensyn til tid og sted ville blive bekendtgjort fra prædikestolen. Man udnævnte desuden en række fattigforstandere, som skulle ordne uddelingen af det tiltrængte. Det første år var der kun mindre beløb til rådighed, nemlig blokpengene fra de to kirker, ca. 30-40 rdl.

Men 1805, da flere forsørgelsesberettigede meldte sig, lignede kommissionen udgifterne på de største gårde. Senere på året udarbejdede man to lister: Den ene indeholdt de berettigede, delt i tre klasser: 1. De gamle. 2. Uforsørgede børn. 3. De egentlig fattige. Den anden er en liste over sognets beboere, som pålignes efter økonomisk evne at yde det budgetterede beløb. Desuden indeholder bestemmelserne pligt til at lade mulkter tilflyde fattigkassen, bl. a. for løsgående kreaturer og får, samt en afgift for hvert nyt skøde på ejendom eller jord. Listen over sognets beboere kan bruges som en mandtalsliste, da man kan se, hvem der ejer de forskellige gårde og huse i distrikterne. Ligningen er lagt i afgifter af rug og byg samt i pengebeløb. Der kunne komme ekstra udgifter, f.eks. i 1805: Chresten Wendelsboes begravelse: 5 rigsdaler. Endvidere fastsattes det, at fattiglemmernes ejendele skulle tilfalde kassen. Da sognet endnu ikke var befriet for omvandrende tiggere og betlere, bestemte man, at de som husede eller hælede sådanne, skulle betale to mark til sognets fattigkasse, indkrævet af sognefogeden, Peder Gramstrup.

I 1806 var antallet af forsørgelsesberettigede steget til 52, fordelt på de tre klasser. Blandt det man lægger mærke til er, at der uddeles 30 portioner fisk ved Gaardhusmølle til 30 trængende familier ifølge stamhusbrevet. Det sker hver fredag morgen af det, der er taget i vod. Året efter er antallet af forsørgelsesberettigede steget til 56 - et stort tal efter den tids befolkningsmængde. Samme år findes en indtægtspost på to rigsdaler i mulkt fra Taabelboerne, der havde fornærmet Grethe Krogh. Det er dette år, krigen med England begyndte, og der er nævnet tilskud til kone og børn, når manden er udkommanderet som landeværnsmand, ligesom der vankede bøder for forsømt vagthold ved kysten.

1808 noterede sognepræsten, at det måtte tages i betragtning, at mange Aggerboere er blevet udkommanderet til søtjeneste, hvorfor der er brug for understøttelse mange steder. Det drejer sig om fem i V. Agger, to i Ø. Agger, een i Toft og tre i Røn.

Samme år påbød sognefogeden i Agger, Thøger Laug, en del beboere at gøre vejarbejde, hvilket de nægtede,

hvorpå sagen indberettedes til amtet. Beboerne blev dømt til at betale 11 rigsdaler i mulkt til fattiggassen.

1809 modtog pastor Bendix en skrivelse fra amtet om ufortøvet at tildele de fattige den havre, der var blevet dem tillagt, og ikke give dem kartofler i stedet. "Dette", siger præsten noget skarpt, "skal vi rette os efter, da ingen skal betvivle mit gode sindelag for de fattige, hvilket kun mine avindsmænd og ondskabsfulde mennesker eller ikke velunderrettede tror."

Den regel, at fattiggassen overtog boet efter de understøttede, blev overholdt, men indbragte ikke mange penge. 1812 indbragte en sådan auktion dog 147 rigsdaler.

1813 begyndte man at indkræve skolemulkter for børnenes forsømmelser, hvilket blev til 24 rigsdaler, der afleveredes til fattiggassen.

Indtil 24. maj 1815 var alt gået nogenlunde gnidningsløst i fattigkommissionens arbejde, men begyndelsen til 11 års vanskeligheder startede denne dag. Kommissionen havde tildelt Anders Gaardmand i Tygstrup et slegfredbarn, hvis far var Jens Pedersen Jannerup og moderen ugift Gjertrud Nielsdatter fra Dover. Man enedes om, at Anders Pedersen skulle have 48 rigsdaler for et år samt seks alen hør. Beløbet blev straks pålignet otte gårde til betaling.

Men hvorfor skulle dette ske så hurtigt? Fattigkommissionen plejede ellers nok at gennemdrøfte sagerne grundigt. Det tilføjes ganske vist, at de begge har tjent i sognet, og at deres husbond skulle sørge for de unges moralitet, hvad man her så et eksempel på ikke var sket, men bag det hele ligger den kendsgerning, at Jens Pedersen Jannerup var i militærtjeneste, og her betalte man plejebeløb kontant af den løbende løn. Disse pengebeløb var man ude efter, hvorfor det gjaldt om at slå hurtigt til med plejetilladelse.

Det skulle dog vise sig, at man havde været for hurtig i vendingen. 1816 meddelte Nyborg fattigkommission, at en af Anne Seville Callisen sammen med vicekorporal Jens Pedersen Jannerup avlet barn, en pige på fem år, var ladet tilbage der, og man gjorde opmærksom på, at Vestervig-Agger sogn var pligtig til at modtage det, fordi Jens Pedersen Jannerup havde hjemsted i sognet. Det var hans tredje barn, og trods protester til snart sagt alle myndigheder måtte man også forsørge dette barn.

Men det skulle gå endnu værre. 1818 kom et brev fra tugthuset i Viborg, hvori det meddeltes, at Anne Seville Callisen havde født et barn der, som Vestervig-Agger skulle forsørge. Provst Bendix svarede tilbage, at det må være af tugthusets midler, barnet skal forsørges, idet det kan påvises, at hun er besvangret, mens hun opholdt sig i tugthuset i tre år.

Derefter kom Gertrud Nielsdatter igen til fattigkommissionen (1819). Hun havde fået et barn, som hun ikke kunne forsørge. Barnefaderen, Niels Chr. Christensen fra Flynder, havde vedkendt sig forholdet, men kunne heller ikke forsørge det, hvorfor Vestervig-Agger blev forpligtet, idet Gertrud har tjent i sognet i tre år.

Endelig modtog fattigkommissionen i 1822 en skrivelse fra amtmanden, der meddelte, at Haderslev by har anmeldt at have en dreng, Hans Carl Callisen, som er født i 1814, og som de ikke har forsørgelsespligt for, idet moderen, Anne Seville Callisen, er rejst fra ham, og da hun er hjemmehørende i Vestervig sogn, må det være det

sogn, der skal forsørge ham. Haderslev by sendte samtidig en regning på 179 rigsdaler for den forløbne tid.

Nu var bægeret ved at være fyldt. Fattigkommissionen, personificeret ved amtsprovst Bendix, havde modtaget ikke mindre end fem børn af tvivlsom oprindelse, hvorfor Bendix afviste kravet, idet han henviste til, at Christopher Jannerup kun har vedkendt sig de i sognet værende to piger: Thrine og Christine, og i et nyt forhør nægtet at være fader til bemeldte dreng, der tillægges hans hustru.

Nu er amtsprovstens pen blevet varm. I en skrivelse til kancelliet den 9. oktober 1822 fralagde han Vestervig-Agger ansvaret for Christopher Jannerups børn, idet familien for flere år tilbage var flyttet til Ettrup i Hurup, hvorfor dette sogn burde sørge for børnene. Provst Bendix sendte et kollegialt brev til pastor Rafn, Hurup, om de ikke i mindelighed kunne ordne dette, for at der ikke skulle komme strid mellem "herredsbrødre", en strid, der vil være ubehagelig for begge parter.

Men Hurup lod sig ikke overtale, og amtmanden, der stadig rykkede for svar fra Bendix, blev nu utålmodig og sendte rykkere til herredsfogeden, generalauditør Fischer, Vestervig kloster. Da Bendix gennem herredsfogeden modtog en resolution, "at lade denne bekendtgøre for rette vedkommende og til behagelig iagttagelse," kom der et skarpt brev til amtmanden fra Bendix:

"Skønt der nok ikke skal ligge nogen fornærmelse fra amtets eller herredsfogedens side, må det dog være mig tilladt at sige, at jeg ikke som embedsmand ser mig forpligtet at modtage nogen embedsskrivelse gennem herredskontoret "til underretning og iagttagelse" og allermindst, når denne vedkommer sognekommisionen, for hvis medlemmer, deriblandt herredsfogeden, det ifølge anordningen påligger mig som formand at bekendtgøre de fra foresatte modtagne resolutioner.

Ved flere lejligheder har jeg hørt præster i amtsprovstiet beklage sig over, at amtet på den senere tid har gennem herredskontorerne kommunikeret dets resolutioner i fattigvæsenets sager og ikke, som forhen altid har været brug direkte. . . De kunne ligeså vel have modtaget disse resolutioner gennem sognefogeden, budfogeden eller deres skriverdreng. Vi anmoder derfor om, at vi for fremtiden forskånes for disse ydmygelser."

Gertrud Nielsdatters barn var stadig i pleje hos Anders Gaardmand i Tygstrup, der med de store midler, kommissionen har at virke med i denne sag, forlangte 100 rigsdaler for et år, men kommissionen tilbyder 70 rigsdaler, og derved blev det. Den anden pige var sat i pleje i Skadberg for 40 rigsdaler.

Man havde haft Christopher Jannerup indkaldt for fattigkommissionen som omtalt, og her oplyste han, at han blev gift med Anne Seville Callisen i 1809 og deres første barn er Thrine, som er hos Christen Gramstrup. Datteren Kristine er født i Nykøbing 1814. Flere børn havde de ikke sammen, men Anne Seville fødte en søn i arresten i Rendsborg 1812 eller 1813, som han ikke ville bekende sig. Denne søn var blevet anbragt hos en farbror i Haderslev, der opdrog ham som sin egen. I 1819 var de blevet skilt, og dengang havde denne søn ikke været omtalt. Yderligere blev oplyst, at han i 1812 kom fra Lübeck, hvorpå han lod sig leje som soldat og blev udkommanderet til Vendsyssel. Siden var han ved andet

jyske regiment i Nykøbing Mors, og derefter blev han udkommanderet til Frankrig, hvorfra han vendte hjem i 1817. Han har været i Over Astrup i et halvt år og derefter på Vestervig kloster, hvorfra han flyttede til Hurup sogn, hvor han har arbejdet ved flere gårde i omegnen.

I 1823 modtog fattigkommissionen en skrivelse fra Fredericia, hvor Anne Seville Callisen bor med sin pige, og her beder man om 20 rigsdaler pr. år til barnets forsørgelse. Dette nægter kommissionen i Vestervig-Agger og anmoder om, at pigen sendes hertil i pleje, når man mener sognet er forsørgelsespligtigt.

Angående Hans Carl Callisen, så blev man enige om at modtage drengen i Vestervig og forsørge ham der og indtil videre stille spørgsmålet om erstatning i de foregående år til Haderslev i bero.

Dette fik man imidlertid ikke lov til, idet herredsfogeden, generalauditør Fischer den 17. december 1823 fremlagde et brev fra amtet for fattigkommissionen. Heri står:

”Efter at der mellem dette og Haderslev amt var ført en vidtløftig korrespondance om Anne Seville Callisens børns antagelse til forsørgelse af Vestervig fattigkommission, samt om erstatning for udlæg, blev det afgjort, at Vestervig sogn skal antage Hans Carl Callisen til forsørgelse og erstatte udgifterne, der nu beløber sig til 310 rigsdaler. Da amtet således flere gange har anmodet og påtalt dette forhold og forlangt beløbet udskrevet i sognet, men hidtil forgæves, så må jeg tjenstligt anmode Deres Velbyrdighed om *som medlem af fattigkommissionen*, at De behagelig vil foranstalte et møde afholdt, og da i forening med de øvrige medlemmer holde denne sogneindkrævning, som jeg udbeder mig tilsendt til godkendelse.”

”Ligeledes at De med iver vil virke, hvad der står i Deres magt til sagens berigtigelse, idet man må se, hvor ubehageligt det må være for amtet, at det i flere år har været nødsaget til at føre en vidtløftig korrespondance i en så ubetydelig sag, og dog hidtil ikke har været i stand til at få den tilendebragt.”

Hertil bemærker Fischer, at han med fornøjelse ville gøre, hvad der stod i hans magt for om muligt at fritage fattigdistriktet for en trykkende byrde, men at han ikke kunne indestå for at få et heldigt udfald. Iøvrigt kunne han ikke bedømme den ham af amtet givne ordres reelle indhold.

24. december 1824 modtog sognepræsten en skrivelse fra kancelliet, hvori man befaler kommissionen ufortøvet at refundere Haderslev amt den sendte regning over tilgodehavende for Hans Carl Callisens forplejning ialt 191 rigsdaler. Et møde afholdtes 14. januar 1825, og det vedtoges at ligne beløbet på sognets beboere på grundlag af evne, formue og lejlighed.

Forinden havde Fischer 18. oktober 1824 rykket amtsprovsten for et svar på det brev, han havde lagt frem for fattigkommissionen, og det var den ønskelige lejlighed, som Bendix havde ventet på, til at han kunne få luft både overfor herredsfogeden og amtet:

”Deres Velbyrdighed har behaget at forlange meddelt oplysning om årsager til, at sagen angående Haderslev amt og drengen Hans Carl Callisens forplejning er bragt til kendskab for kommissionens side.

På Deres venskabelige opfordring har jeg den ære at melde: Efterat Deres Velb. ved fattigkommissionens møde 14. december 1823 (der er gået 3/4 år siden! !) havde fremlagt en Dem tilstillet skrivelse fra Thisted Amtshus af 18. november 1823, hvorved det blev overdraget Dem at sørge for, at den affordrede sum af 310 rigsdaler blev indkrævet hos distriktets beboere, måtte jeg som kommissionens formand anse mig af amtet suspenderet fra at have videre med denne sag at gøre.”

Herefter giver amtsprovsten en redegørelse for, at Haderslev amt selv har overtaget forsørgelsespligten ved først at anmelde barnet den 24. april 1823. Havde Vestervig fået kravet i 1814, kunne man her selv have klaret forpligtelsen, ved at barnet blev sat i pleje. Følgelig vil det være pligtigt at betale 48 rigsdaler fra 24. april 1823 til den dag barnet sendtes hertil, 16. august 1824. Og han fortsætter:

”Det være langt fra mig at ville modsætte mig nogen offentlig foranstaltning eller lægge hindring i vejen for amtskommissionens ordre, men da vi mener at have medhold i lovgivningen, og når nøden er så stor og trykkende i Vestervig sogn, må man arbejde for sagens rigtighed. Mange går for tiden i armod og må gå fra hus og hjem eller er rede til at kaste sig i armene på fattigforsørgelsen, der ved så manges forarmelse er ude af stand til at hjælpe. Her vil det være mod ære og samvittighed at slå grunden bort under den forarmede bonde. Det er derfor mig behageligt, at Thisted amtshus har troet sig bemyndiget til at fritage mig for sagens fremme og har overgivet den i Deres hænder.

Såvidt jeg iøvrigt skønner, er her en lejlighed til for Amtets fattigkasse at træde til, da den råder over store midler.”

Det må være efter dette brev man i fattigkommissionen endelig vedtager at påligne det skyldige beløb, 191 rigsdaler, på sognets beboere.

For at give et indtryk af datidens fattigforsørgelse, må også nævnes en udvej, som loven hjemlede, men som man vil forstå kunne være ydmygende for den tids fattige: at de skulle gå på omgang i sognet. Det tillagdes den 16. juni 1815 Karen Nielsdatter at gå på omgang i Agger sogn, begyndende i Røn by og nordpå - otte dage for hver beboer, hvilket sognefogeden skulle have indseende med. Det samme gælder Niels Mikkelsen Villerslev, som lægges til omgang på sognet een dag for hvert tønde hartkorn, begyndende ved Roddenbjerg og østpå efter tilsigelse af hr. Preetzmann.

Den 24. marts 1820 besluttede fattigkommissionen bl.a. følgende: Da Niels Dahls tre ældste børn trængte meget til skolegang, blev det vedtaget, at Else skal gå på omgang i Villerup by fra mandag til lørdag, Margrethe i Trankjær og Vejlegaard samt Søren i Handrup.

Den 23. december 1830 androg fattigforstanderen i Taabel, at drengen, Niels Winther, som går på omgang i Taabel, Vesterby og Oksenbøl, mangler klæder og linned. Kommissionen forment, at da fattigvæsenets udgifter for det tilstundende år ville blive meget betydelige i rede penge, måtte man lægge vind på den størst mulige besparelse, og da den kristelige barmhjertighed ikke formentes uddød blandt beboerne, hvor drengen var lagt til

omgang, ville der nok findes gode mennesker, som ved frivillige bidrag også her ville klæde den nøgne, når han ved skikkelighed og et tækkeligt væsen gjorde sig værdig hertil.

Nogle måneder senere bestemte kommunen, at Niels Winther ikke længere skulle gå på omgang, da det befandt at skadelig indflydelse på hans tænke måde og dannelse, men han skulle besørges hensat i et godt hus hos gode folk, der ved omhyggelighed ville sørge for hans tarv. Det blev således overdraget Anders Knudsen i Taabel at sørge for ham for 14 rigsdaler. Hvor meget det har hjulpet, ved man ikke, men den 27. januar 1834 bliver Niels Winther afstraffet, fordi han har taget et par støvler ("for bedre at ekvipere sig til et forestående besøg").

1831: Søren Mogensen, der er blind, forlangte sin almisse forhøjet. Det kunne man ikke gå ind på, men den havde intet imod, at den blinde mand indsamlede milde gaver hos naboer og sognets beboere (anvist tiggergang?!). Det samme råd fik Hylleborg Christensdatter, der endnu er gangfør: søge understøttelse ved milde gaver hos gode mennesker i sognet.

Der blev efterhånden en del, som var henvist til omgang og milde gaver, således at man i 1836, da Jens Slavensky lægges til omgang, ændrede vedtagelsen til, at enhver som havde ½ tønne hartkorn og derover, kunne pålægges at modtage omgangs personer. Det var navnlig børn og gamle, der må vandre, og i 1839 skilte man endog ægtefolk, således at Mads Hebsgaard skulle gå på omgang, men hans kone indlejes hos Chr. Brix's enke for 1 rigsdaler ugentlig. Bestemmelsen om omgang i sognet førte flere gange til, at de søgte til fremmede sogne, hvor de blev anmeldt for betleri.

At fattigdommen har været en hård belastning for mange, kan vi bl. a. se deraf, at Chr. Brix's enke i 1837 fik besked på at skulle tilflytte fattighuset i Villerup, men da dagen kom, var enken forsvundet. Hun blev efterlyst, og man fandt hende hos noget familie i Ydby. Hun var deprimeret og havde i sin tilstand efterladt sine børn i Randrup uden tilsyn og livsophold. Man fik hende tilbage i sit hjem og gav hende Maren Hebsgaard i pleje, hvorved hun klarede sig.

Degnen D. Moldrups enke meldte sig til fattigvæsenet i 1843, da det såkaldte nådensår er udløbet. Det var meningen, at hun skulle flytte ud til Laurs Skadberg, men da hun så mindeligt bad om at måtte blive i degneboligen, indvilligede man i det og gjorde boligen til fattighus. Da det i 1847 brændte, opførtes omtrent på samme sted et nyt fattighus med seks værelser. I fattigprotokollen fra 31. august 1847 står: I fattighuset, som nu næsten er færdigt, indsættes: 1. Ane Overgaard med datter i værelset mod sydøst. 2. Degneenken med datter i det mod sydvest. 3. Michel Pedersen med kone og børn i værelset mod nordvest. 4. Jens Madsens enke med datter i det mod nordøst. 5. Sidsel Pedersdatter med børn og Thøger Andersens enke i det store værelse mod nord. Det sjette værelse blev indtil videre ubesat.

Dette fattighus stod nøjagtigt i 100 år, idet det blev nedrevet i 1947. Når man har set de rum, der var i huset, kan man forestille sig, hvor trange husvilkår de har haft at leve under. Det blev forøvrigt benævnt Vestervig hospital, idet det havde forskellige bevillinger og tilliggende fra degnetiden.

Men der var iøvrigt mange såkaldte fattighuse rundt i sognet: To i Agger sogn (Røn og Agger), een i Trankjær, een i Taabel, een i Randrup og endda een på Vogntofthede på degnelodden. Dette skyldtes mangel på beboelses lejligheder, og ofte var det de fattiges egne huse, der ved dødsfald var blevet ledige, som blev inddraget til anbringelse af husvilde. I 1834 kom en forordning, der tillod fattigkommissionen at overtage sådanne huse.

Når de fattige var meget dårligt stillede, skyldtes det også, at der var fattigdom overalt, så kommissionen havde vanskeligt ved at skaffe sig de pålignede beløb eller korn, og man måtte derfor gribe til utraditionelle udveje, som f.eks. at påligne ungdommen visse ydelser, ligesom man en overgang pålagde alle, som holdt julestue, en vis afgift.

Man har også eksempler på, at man udnyttede fattiglemmerne. Da koleraepidemien i 1853 kom til sognet, var det degnen Moldrups datter, Line, der boede i Vestervig hospital, som måtte stille sig til rådighed som plejerske ved eventuelle kolerasyges indlæggelse på en dertil indrette sygestue i Randrup. Man hører ikke noget om, at hun kom i funktion.

19. oktober 1868 vedtog Vestervig-Agger sogneråd at opføre en tvangsfattiganstalt, idet man så ville sløjfe en del af de dårlige fattighuse, og 1869 købte proprietær Breinholt, Vestervig kloster, samt gårdejer L. Chr. Andersen på sognerådets vegne en gård i Gramstrup til formålet. Anders Dahlgaard fra Tvis skulle drive gården, indtil den kunne ombygges.

Den egentlige bestyrer blev valgt den 5. maj 1869. Det var forvalter Poulsen fra Thorning ved Viborg. Hans løn blev fastsat til 150 rigsdaler, fri station, fri lægehjælp og procenter af arbejdsfortjenesten, dog højst 50 rigsdaler.

11. januar 1870 stod fattiggården færdig, og der blev den dag holdt offentlig auktion på "Lemmerne"s ejendele, som indbragte 67 rigsdaler. Endvidere bortsolgte: 1. Rønhede hospital (ved Astrup). 2. Tygstrup hospital: 22 rigsdaler. 3. Anne Wævers hus i Randrup: 23 rigsdaler. 4. Anne Marie Lunds hus i Skaarup: 8 rigsdaler. 5. Ane Ammundsdatters hus i Randrup: 9 rigsdaler. 6. Ane Jensdatters hus i Randrup: 11 rigsdaler. 7. Den såkaldte "Taabel skole": 60 rigsdaler. 8. Peder Bjergs hus i Taabel: 20 rigsdaler. 9. Hans Thyegaards hus i Tygstrup: 15 rigsdaler. 10. Mikkel Christensens hus i Aulum med tilhørende jordlod: 81 rigsdaler. De fleste huse solgtes til nedrivning, dog fik Hans Peter Josefsen, der købte den gamle Taabel skole, lov til at bebo den. Husene tilhørte kommunen, der havde overtaget dem fra fattigkommissionen.

Som man heraf kan se, blev flere af hospitalerne bevaret, og de benyttedes som lejligheder til husvilde, der iøvrigt ikke krævede offentlig hjælp. Derimod blev de "indlagt" på fattiggården i Gramstrup, hvis de ikke selv kunne klare det. Hvor mange mennesker, der blev anbragt på fattiggården i tidens løb, vides ikke, men det var bygget til at rumme 70-80 personer. De har vel været kede af at bo der, idet der er mange anmodninger om at måtte komme ud derfra, men ikke et eneste ønske om at måtte komme der. Nogle gange afslog sognerådet ønsket om at komme derfra, og enkelte gange fik de lov til det, når de ville bevise i en prøvetid, om de selv kunne klare sig "udenfor."

Det hedder fra et sognerådsmøde: Det tillodes fattiggårdsbestyreren at udlevere til hver af de gamle mandfolkelemmer een mark månedlig til tobak, når deres

overarbejdspenge ikke kan slå til. Og på en klage, indsendt til amtet fra Peter Niels en Høiriis over manglende understøttelse, svarede sognerådet: Klageren har været tilbudt fuld underholdning for sig og sine på Gramstrup fattiggård, men det er afslået. Anden understøttelse kan vi ikke give, da familien egner sig til forsørgelse på nævnte måde. I 1873 indrømmede sognerådet urmager P. Christensen Krik, tilladelse til at bebo et par af værelserne i Vestervig hospital mod, at han selv istandgør værelserne og har åben stue med varme om vinteren for kirkefolket, som venter på gudstjeneste, og til aftrædelse.

Og det hedder samme år: Søren Olsens børn af Adbøl, der i den senere tid ikke alene i høj grad har forsømt skolen, men også vist stærke tilbøjeligheder til at skeje ud, skal tages fra hjemmet enten til forsørgelse på fattiggården eller anbringes på Houes skole for fordærvede børn i Villerslev.

I 1875 kom en skrivelse fra skolekommissionen, hvori den anbefaler Hans Tyskers to børn til anbringelse på fattiggården. Man vedtog, at man ikke kan modtage de to børn her, blot fordi de forsømmer skolen, når man på fattiggården ikke har en lærer til deres undervisning og vil følge det princip ikke at skille børn fra forældre, undtagen når opdragelsen i hjemmet er ussel.

Der har ikke været vand i kirkens hospital, idet beboerne her har hentet vand på kirkegården. Dette blev forbudt i 1877, og beboerne blev henvist til selv at skaffe sig vand eller fraflytte. Senere lykkedes det at få en aftale i stand med købmand Nicolajsen ”på hjørnet”. Samme år ønskede Peter Hausgaard at fraflytte fattiggården. Dette tillodes på betingelse af, at han kun medtog sit ur og en kakkelovn, medens det øvrige, han havde medbragt fra gården, således sengeklæder og hans kones gangklæder, forblev kommunens ejendom.

Bestyrer Poulsen opsagde sin stilling til 1. maj 1884 på

grund af uoverensstemmelser med sognerådet, og bestyrer Bendsen fra Dreslette fattiggård blev antaget i hans sted. Fattiggårdens jord har dengang gået helt til stien op til højene, idet denne spadsere sti blev anlagt 1884, og kommunen forpligtede sig til at vedligeholde hegnet.

1885 indsendte Søren Stensgaard, Randrup, en ansøgning til sognerådet om at måtte afholde gudelige forsamlinger på fattiggården, men det blev afslået, da sognepræsten (Riis-Lowson) selv afholdt møder på fattiggården. Line Moldrup fremsatte ønske om at måtte komme ud af fattiggården samme år, men dette afsloges.

1889 fratrådte Bendsen som bestyrer, da han har købt gård, og i hans sted antoges husmand Peder Møller Olesen for en årlig løn af 400 kr., fri station, læge og medicin mod at der afkortes 50 kr. for hvert barn udover to.

1891 gennemførtes loven om alderdomsunderstøttelse, hvilket betød et mægtigt fremskridt, idet pengemidlerne nu ganske automatisk blev givet som en naturlig hjælp uden de ydmygelser, som fattige tidligere måtte igennem. Dette medførte også, at der ikke mere var det behov for fattiggården som før. 1895 bortforpagtedes fattiggården til bestyreren, Peder Olesen Møller, for 1200 kr. årligt, mod at samtlige børn blev udsat i pleje, og antallet af beboere på hjemmet nedsattes til otte. Kun midlertidige ophold på fattiggården ville blive anerkendt for fremtiden efter amtets tilladelse.

Heldigvis var denne tvangsfattiganstalts dage ved at være talte, idet sognerådet ved sit møde 4. februar 1897 var enige i, at fattiggården burde nedlægges som sådan og bemyndigede sognerådsformand Bahner til snarest at træffe foranstaltning hertil. Nedlæggelsen kan så meget mere nu finde sted, hedder det, som der er oprettet en tvangsarbejdsanstalt for Aalborg, Thisted og Hjørring amter i Aalborg.

(Kilde: Historisk Årbog for Thy og Mors 1970, side 377-392).